

Uluslararası Göç Bağlamında Bourdieu'nun Kavramları: Ankara'da Yaşayan İranlılar Örneği

*

Looking to the Phenomenon of Migration
via the Experiences of Immigrants

Yasemin Akis Kalaylıoğlu

Öz

Bu makale Ankara'da yaşayan İranlı göçmenlerin deneyimlerini Bourdieu'nun sosyolojik kavramlarıyla incelemektedir. Yaygın uluslararası göç kuramları yerine temel sosyolojik bir kuram seçilmesinin nedeni, İranlı göçmenlerin sermaye birikimlerinin yarattığı farklılaşmayı Bourdieu'nun sosyolojik yaklaşımının daha iyi açıklamasıdır. Bu bağlamda makale, bir yandan İran'dan devam eden göçün niteliğini ve motivasyonunu Ankara'dan yaşayan İranlı göçmenler üzerinden anlamaya çalışırken, bir yandan da göçmenler ve kurumların uluslararası göç alanı içerisinde oluşan konumlanmalarını ve bu konumlar arasında yaşanan çatışmaları araştırmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre, İranlı göçmenlerin göç alanı içerisindeki konumlanmaları ve bu konumlar arasında yaşanan çatışmalar, ekonomik ve kültürel sermayeleri tarafından şekillenmektedir. Öte yandan, İranlı göçmenlerin geçmişten bugüne şekillenmiş olan algı ve beğeniler bütünü, yani habituslarını anlamak, İranlılar açısından hangi ülkeye göç etmenin tercih edilir olduğu sorusuna yanıt vermektedir.

Anahtar kelimeler: Alan, Habitus, Sermaye, Uluslararası Göç, İranlı Göçmenler

Abstract

This article explores the experiences of Iranian migrants who are living in Ankara through the sociological conceptual tools of Bourdieu. The reason of using a basic sociological theory rather than well-known international migration theories, stems from the reason that Bourdieu's sociological approach better explains the distinctions among Iranian migrants originating on account of their capital accumulations. In this respect, this article, while on the one hand, attempts to comprehend the type and motivation of continuing migration process from Iran through Iranian migrants living in Ankara; on the other hand, it investigates their social positions and the institutions present in the field of international migration, including conflicts among them. According to the findings, the economic and cultural capitals are shaping both social positioning of the Iranian migrants within the field of migration and the conflicts among them. What is more, understanding the Iranian migrants' habitus enables us to reply the question of which country is a better choice for Iranians to migrate.

Keywords: Field, Habitus, Capitals, International Migration, Iranian Migrants

Giriş

Uluslararası göç yazını şimdiye kadar sosyolojiden antropolojiye, siyaset biliminden uluslararası ilişkilere ve coğrafya bölümlerine kadar çok farklı disiplin ve anabilim dalının konusu oldu. Nitekim sosyal bilimciler farklı göç deneyimlerini anlamamıza ve açıklamamıza yetecek bütünlüklü tek bir kuramın mümkün olmadığı üzerine hem fikirler (Castles & Miller, 2009). Bu nedenle göç teorilerinin göç deneyimlerini açıklamak için yetersiz kaldığı durumlarda, araştırmacılar kendi disiplinlerinin sunduğu yaklaşımları kullanmaya devam etmekte veya farklı birkaç teorinin birlikte kullanılmasıyla bu kavrayış sıkıntısını aşmaya çalışmaktalar. Benzer nedenlerle bu makale, bilinen göç teorileri yerine temel olarak sosyolojik bir yaklaşımdan ilerleyecek ve 2012-2013 yıllarında Ankara'da yaşayan İranlı göçmen ve sığınmacılarla yapılmış saha araştırmasını Bourdieu'nun kavramlarıyla anlamaya çalışacaktır. Bu çerçevede makalenin öncelikle cevabını aradığı sorular şöyle sıralanabilir; 1979 İslam Devrimi üzerinden otuz yıl geçmesine karşın hala kuvvetli bir biçimde İran'dan devam eden uluslararası göç olgusu, hangi özgül nedenlerden beslenmektedir?; İranlı göçmenler arasında farklılaşmalar var mıdır, varsa bu farklı konumlar neye göre oluşmaktadır?; İranlıların uluslararası göçü sırasında etkin olan diğer aktörler kimlerdir ve bu aktörler arasında ilişkilene ve çatışmalar nasıl açıklanabilir?; ve son olarak bu göçün biçimlerini belirleyen ve özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ni diğer istikametlere nazaran daha kıymetli kılan temel motivasyon nedir?

Bu sorulara Bourdieu'nun analitik kavramlarıyla yanıt aramaya başlamadan önce makale, temel göç kuramlarını ve son yıllarda öne çıkan yaklaşımları hızlıca değerlendirip, bu kuramların Ankara'da yaşayan İranlı göçmenler araştırması için neden uygun olmadığını aktaracaktır.

Uluslararası Göç Teorileri

Şimdiye kadar ağırlıklı olarak kullanılmış uluslararası göç teorilerini en iyi şekilde gruplayan çalışmalardan bir tanesi Castles ve Miller'in *In the Age of Migration* (Göç Çağı) kitabıdır (2009). Bu çalışmada uluslararası göç araştırmaları, iktisat teorileri; tarihsel-kurumsal yaklaşımlar ve dünya sistemleri teorisi; göç sistemleri ve göç ağları teorileri ve son olarak da ulusötesi

(transnational) teorisi olarak sınıflandırılır. Daha yakın zamanda yayımlanmış olan Karen O'Reilly'nin *International Migration and Social Theory* (Uluslararası Göç ve Toplumsal Teori) (2012) kitabıysa bunlara emek göçü, ev içi emeği göçü ve yaşam tarzı göçü (lifestyle migration) kategorilerini de eklemiştir.¹ Ankara'da yaşayan İranlı göçmenler bağlamında, ilgili olan göç kuramlarını kısaca değerlendirmek, bu kuramların bahsedilen saha çalışması açısından niye uygun olmadığını anlatabilmek açısından gerekli gözükmektedir.

Uluslararası Göçü Açıklamaya Yarayan İktisat Teorileri:

Uluslararası göç alanında şimdiye kadar en iyi bilinen yaklaşımlardan bir tanesi mikro ve makro modeller üzerinden giden neo-klasik iktisat teorileridir. Makro iktisat teorisine göre, farklı coğrafi bölgelerde arz-talep bağlamındaki emek stoku dengesizlikleri nüfus hareketliliğine neden olmaktadır (Massey et al., 1993). Diğer bir ifadeyle, ücretlerdeki farklılıklar insanların ücretlerin düşük olduğu yerlerden ücretlerin yüksek olduğu daha zengin ülkelere göç etmelerine neden olur. Bu kuram, atıfta bulunduğu coğrafi hareketlilik nedeniyle ayrıca itme-çekme teorisi (push-pull theory) olarak da isimlendirilir ve uluslararası göçün ülkeler arasındaki iktisadi eşitsizlikleri dengelediği iddiasını taşır.

Benzer şekilde mikro iktisat teorisi de iş piyasasındaki farklılıkların göçe neden olduğunu ileri sürer; ancak mikro modelde merkeze alınan, bireylerin kendi çıkarları ve maliyet-kâr hesapları sonucu yaptıkları seçimlerdir. Bireylerin en yüksek kazanç sağlayacakları ülkelere göç etme pratikleri ve yapacakları yatırımlar, rasyonel olarak verilmiş kararlar olarak görülür. Yine bu bakış açısına göre bireylerin yaptıkları yatırımlar bir anlamda insani sermayelerine yapılan yatırımlardır (Abadan-Unat, 2006). Neo-klasik iktisat teorisine yöneltilmiş temel eleştiriler, tahmin edilebileceği gibi yaklaşımın piyasa merkezli olmasına ve insanların göç etme deneyimlerini etkileyen diğer tarihsel veya yapısal oluşumları dışarıda bı-

¹ Uluslararası göç kuramlarını detaylı olarak inceleyen Türkçe kaynaklar için bakınız Fuat Güllüoğınar, (2012) "Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme"; Savaş Çağlayan (2006), "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi."

rakmasına ilişkindir. Ayrıca bu kurama göre, uluslararası göçün tüm rasyonel hesapların yapılması sonucu şekillendiği varsayılmaktadır. Diğer yandan, 1980'lerde bireylerin değil, aile ve grupların kararlarını dikkate alarak yenilenmiş bir yaklaşım olarak karşımıza çıkan emek göçünün yeni iktisat kuramıysa (new economics of labour migration), benzer şekilde arz yanlı iktisat teorisi kategorisine bağlı kalmaya devam etmiş ve dolayısıyla, genel olarak iktisat teorilerine getirilmiş eleştirilerden muaf kalamamıştır (Castles & Miller, 2009).

Bu makale, odağında yer alan Ankara'da yaşayan İranlılar saha araştırması için bahsi geçen iktisadi teorileri kullanmamaktadır, çünkü yukarıda da değinildiği gibi nüfus hareketliliklerinin salt ekonomik nedenlerle açıklanması İranlıların durumunda yetersiz kalmaktadır. İktisat teorilerinin hiç biri İranlıların niye Avrupa'ya değil de öncelikle Kuzey Amerika'ya göç etmek istediklerini açıklayamaz. Bir sonraki göç teorisi, iktisat teorilerinin eksik bıraktığı toplumsal ilişkilere ve sosyal ağların önemine değinecektir.

Uluslararası Göç Bağlamında Göç Sistemi ve Göç Ağları Teorileri

Göç sistemi kuramı iki veya daha fazla ülke arasında karşılıklı göç değişimi olan durumları açıklamak için kullanılır. Genel anlamda göç veren ve alan iki ülke arasında, göç ilişkisinden önce başka bir ilişki mevcuttur. Bu ilişkinin temeli kolonyal döneme ve kolonyal ilişkilere, ticari ve mali ilişkilere, politik nüfuz ve kültürel bağlara dayanabilir (Çağlayan, 2006; 82). Castles ve Miller'e göre (2009) göç alan ve veren ülkeler arasında gelişen politikalar sadece iki ülke arasında kalmamakta ve diğer ülkelerin de ekonomi politikasını etkilemektedir.

Göçün makro etkilerine odaklanan göç sistemi kuramına alternatif olarak göç ağları (migrant networks) kuramı, mikro ilişkilere odaklanır (Massey vd., 1993). Bu kuramın özelliği hem mikro hem de makro ilişkilere odaklandığı için meso; yani her iki ekolü de dikkate alan bir yaklaşım olmasıdır (de Haas, 2010). Göçmenlerin kendi aralarında başlattıkları ve zamanla geliştirdikleri göç ağları, daha sonra göç etmeyi düşünen kişiler için riski ciddi derecelerde azaltırken, yeni bir ülkeye gittiklerinde, alışma sürelerini hızlandırdığı için büyük bir avantaj sağlar. Ancak karşı bir görüşe göre, göçmen gruplarının içinde buldukları göçmen ağları, göçmenlerin ken-

di içerinde kapalı kalmalarına da neden olabilmektedir. Burada vurgulanmak istenen nokta, g ağlarının gcn devamını sağlamak için gerekli zemini oluşturmasıdır ve bu nedenle de bazı araştırmacılar tarafından *zincirleme g* olarak da tanımlanmıştır (Price, 1963). G ağları kuramı kısaca; g veren ve g alan ülkeler arasındaki ilişkilere odaklanırken, zamanla gelişen ve katmanlaşan ağların aldıkları yeni biçimleri de takip etmektedir.

Bu kuramın Ankara’da yaşayan İranlılar örneğine uymamasının başlıca sebebi; İranlıların tanışıklık üzerinden g ağları kurma oranlarının çok düşük olmasıdır. İranlı göçmenlerle yapılan görüşmelere göre, İranlı göçmenlerin çoğu yurtdışına çıkmak için kendi kaynaklarına güvenmekte ve çıktıktan sonra diğer İranlılarla iletişimlerini sınırlı tutmaya gayret etmekte. Dolayısıyla güç sistemleri, g ağları veya zincirleme g dediğimiz durumlar bahsi geçen örneğe uymamaktadır.

Ulustesicilik (Transnationalism)²

Ulustesicilik teknolojinin gelişmesiyle göç eden ve edilen ülkeler arasındaki hızlanan bilgi akışının, göçmenlik deneyimlerine doğrudan etkilerini inceleyen, son yıllarda oldukça yaygınlaşmış bir kuramdır. Benzer birtakım özellikleri çağrıştırmasına rağmen, birçok sosyal bilimci tarafından farklı anlam ve yöntemleri içerecek şekilde kullanılmaktadır.³ Bu kuramın temel iddiasına göre, gelişen hızlı ulaşım ve iletişim çağında göçmenler, iki ulus-devlette de yaşananları yakından takip edebilmekte, aynı anda farklı coğrafyalar ile ilişkiye girebilmektedir (Güllüpınar, 2012: 83).

Ulustesicilik kuramının mevcut g yazınına getirdiği en önemli eleştirilerden biri günümüzde yapılan araştırmaların artık sadece g edilen ülke sınırları içerisinde kalmaması gerektiğidir (Portes & DeWind, 2008). G araştırmalarının ulus-devlet sınırları içinde değerlendirilmesi *metodolojik milliyetçilik* olarak tanımlanmıştır (Wimmer & Schiller, 2003). Buna ek olarak, zkul’un (2012) aktardığı üzere, kuramın alana getirdiği diğer önemli

² Ulustesicilik kelimesi İngilizce “transnationalism” kelimesinin çevirisi olarak kullanılmıştır. Türkçe yayınlarda aynı anlamda “ulusaşırcılık” terimi de kullanılmaktadır.

³ Ulustesicilik kuramlarının ayrıntılı bir analizi için bakınız Derya zkul, “Ulus-tesi G: Uluslararası G Yazınında Yeni bir Paradigma”, Aslı şirin and Gülfer İhlamur-ner (der) ‘Uluslararası G Yeniden Düşünmek: Yeni Yaklaşım ve Yönelimler’, İstanbul: İletişim Yayınları., sayfa. 483-501

yeniliklerse *metodolojik etnikçiliğe* dikkat çekmesi ve *çoklu yerde yapılan araştırmalar* (multi-sited research) için yeni bir zemin oluşturmasıdır.

Uluslararası göç yazınına getirdiği tüm tazelenmeye rağmen, ulusötecilik kuramı iki veya daha fazla ülke arasında bilgi ve iletişim ağlarına odaklanması nedeniyle özel bir ilişkiler ağına vurgu yapar. Faist'in dikkat çektiği üzere, birçok göç deneyimi artık gelişmiş bilgi teknolojilerinden faydalanmaktadır ve bu her göç olgusunun mutlaka ulusötesicilik kavramlarıyla açıklanması gerektiğini göstermez (Faist, 2003). Nitekim ev sahibi ülkenin (home country) etkilerinin gidilen ülkede (host country) sürmekte olduğunu vurgulaması açısından önemli olsa da, ulusötesicilik kuramı, Ankara'da yaşayan İranlıları konu alan saha çalışmasının analizinde temel yaklaşım olarak kullanılmayacaktır. Bunun başlıca sebebi, bu kuramın 1979 İslam Devrimi sonrası İran'dan artarak devam eden uluslararası göçün nedenlerini açıklamak için uygun olmamasıdır. Türkiye'deki araştırmalarda henüz çok yaygınlaşmamış ancak bu araştırmanın konusuna oldukça yakın olması nedeniyle bahsedilmesi elzem gözükür başka bir kuramdan, *yaşam tarzı göç*'ünden de (lifestyle migration) bahsetmek gerekir.

Yaşam Tarzı Göç'ü (Lifestyle Migration):

Bourdieu'nun kavramları genel olarak göç yazını için yeni olsa da, şimdiye kadar bu alanda hiç kullanılmamış değiller. *Yaşam tarzı göçü* olarak adlandırılan göç araştırmaları, Bourdieu'nun kavramlarını kullanarak "daha iyi bir yaşam" arayışıyla yeni ülkelere göç eden kişilerin deneyimlerine odaklanıyor (Oliver & O'Reilly, 2010). Geniş bir yaş aralığını ve farklı birçok sebepten ötürü yapılan yer değiştirmeyi kapsayan *yaşam tarzı göçü*, daha çok olumsuz olarak temsil edilen yaşamlardan "kaçış" deneyimlerine dayanmakta. Bu anlamda önceki yaşam biçimlerine karşı bir eylemden ziyade, yeni bir yaşam tarzı arayışı veya projesi olarak gözüküyor (Benson & O'Reilly, 2009). Daha iyi bir yaşam arzusu peşinde koşan göçmenlerin deneyimlerini konu edinmesi itibarıyla oldukça sınıfsal bir duruma işaret eden *yaşam tarzı göç çalışmaları*, Bourdieu'nun sermaye kavramını, sınıfsal farklılıkları ve toplumsal eşitsizlikleri ortaya çıkarmak amacıyla kullanıyor. Tüketim ilişkileri ve pratiklerine odaklanan bu yaklaşım, örnek çalışma olması için İspanya'ya yerleşen Britanyalı göçmenleri analiz ediyor (Oliver & O'Reilly, 2010). Bahsi geçen çalışmada, göçmenler arası toplum-

sal eşitsizliği yaratan temel fark; mesleki prestij ve ekonomik birikime dayandırılmıştır. Bu anlamda emek gücünden ayrıldığı nokta; gücün öncelikli olarak maddi kazanç sağlamak üzere değil, “iyi yaşam” imknlarını kovalamak için yapıldığını savlaması. İyi yaşamın kurallarıysa yaşanan bölgeye göre belirleniyor: O’Reilly’nin araştırmasında (2007), insanların kendi doğdukları yerden farklı olarak, yerleştikleri yeni meknda daha rahat yaşamaları ve/ya mecbur olmadıkça çalışmamaları o bölgeye has “iyi yaşam” özellikleri olarak öne çıkıyor. O’Reilly’nin (2007) uzun soluklu çalışmasının sonuçlarına göre, İşpanya’ya gelen işşi sınıfından göçmenler bir süre sonra “yeni yaşam” umutlarını bırakıp İngiltere’ye temelli geri dönme kararını alırken, orta sınıf göçmenler yeni ulusötesi yaşamlarına uyum sağlayabiliyorlar.

Yaşam tarzı g araştırmaları uluslararası g yazınına yeni bir yaklaşım getirmiş olsa da bazı sınırlılıklar taşıyor. Öncelikle *yaşam tarzı g araştırmalarının* belirli bir göçmen topluluğuna odaklanmış olduğu görülüyor; çoğunlukla ekonomisi istikrarlı olan ülkelerden daha istikrarsız olan ve turizm yönünden hareketli ülkelere giden st orta yaş grubu göçmenlerin deneyimleri incelenmiş. Bu nedenle teorik yaklaşımıyla olmasa bile, araştırma sahası itibariyle *emeklilik gc* (retirement migration) olarak tanımlanan yaklaşıma daha yakın duruyor. Öte yandan *yaşam tarzı g araştırmaları* Bourdieu’nun sermaye ve habitus kavramlarını kullansa dahi, düşünürün tüm kavramlarını bütünlüklü olarak ele almadığı için, onun sosyolojik yaklaşımının analitik zenginliğinden tam olarak faydalanamıyor.

Bourdieu ile Uluslararası Gce Bakmak

Bourdieu sosyolojisini anlamak için, onun sunduğu yaklaşımın mantığını tüm kavramlarıyla bir arada görmek gerekir. şimdiye kadar g araştırmalarında daha çok Bourdieu’nun sermaye kavramlarına ağrılık verildiği dikkat çeker.⁴ Bu çalışmada ise alan, habitus ve illusio gibi diğer kavramları da onun yaklaşımı üzerinden gc anlamak için kullanılacaktır.

G teorileri makro, mikro ve de meso yaklaşımlar şeklinde üç kategoride tanımlanmaktadır. Bourdieu’nun düşünümsel yaklaşımının en yakın dş-

⁴ G alışmalarında Bourdieu’yu kullanan örnek bir çalışma için bakınız Umut Erel (2010) “Migrating Cultural Capital: Bourdieu in Migration Studies.” *Sociology* 44: 642-60

tüğü yaklaşım meso yani hem yapısal koşulları, hem de eyleyicilerin⁵ kararlarını dikkate alan yaklaşımdır. Bourdieu'ya göre düşünümsellik (reflexivity) bireysel olandaki toplumsalı, mahrem in altında gizlenen kişisel-olmayanı, özeldeki evrenseli keşfettirerek entelektüeli yanılmadan kurtarabilir (aktaran Çeğin, 2007). Tıpkı teori ve pratiğin birlikte ve iç içe olduğunu savunması gibi, yapı ve eylemin de birbirinden ayrılamayacağını savunur, dolayısıyla sosyoloji içindeki kavramsal yarılmalara karşı çıkar. Buna ek olarak Bourdieu'nun göç çalışmalarına sağlayacağı bir diğer kazanım da, onun ilişkisel deneyimlere verdiği önemle ortaya çıkmaktadır (Bourdieu, 1992b). İlişkisel (relationality) yaklaşımı, bir alan içinde tarihsel süreç esnasında oluşmuş olan tüm eyleyicilerin birbirleriyle kurdukları güç ilişkilerini, çatışmaları veya mücadeleleri anlamayı mümkün kılar (Bourdieu & Nice, 1977). Bu çalışma Bourdieu'nun ilişkisel ve düşünümsel yaklaşımının göç araştırmalarının meso yapısını anlamak için katkı sağlayacağına inanmaktadır ve Ankara'da yaşayan İranlıların durumunu incelerken bu bakış açısını dikkate alacaktır.

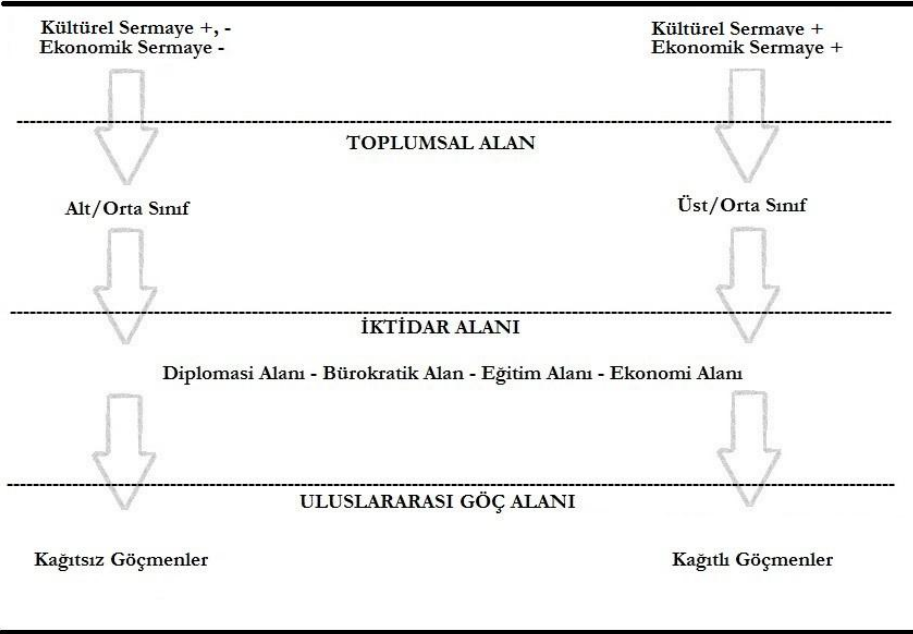
Bir Alan Olarak Uluslararası Göç

Bourdieu sosyolojik yaklaşımını anlatmak için oyun metaforunu kullanır (Bourdieu, 1992a: 98). Bir oyunda tüm oyuncuların ellerinde bulundurduğu kartlar, alan içerisinde eyleyicilerin sahip olduğu sermayelere denk düşer; dolayısıyla ellerindeki kartın değeri, eyleyicilerin sermayelerinin zenginliğini gösterir. Öte yandan, oyun boyunca birbirlerinin önüne geçmek için oyuncuların uyguladıkları stratejiler, alan içerisinde eyleyicilerin hedef ve çıkarları için verdikleri mücadeleyi anlatır. Oyun özelinde, oyuncuların ellerindeki kartlara göre geliştirdikleri davranış biçimleri de, alan içerisinde sermayeye ve konumlara göre oluşmuş belli yatkinlıklar bütününi yani habituslarını şekillendirir. Dolayısıyla oyunu anlamak, ya da diğer anlamıyla alanı görmek, aslında tüm eyleyicileriyle beraber büyük resmi görmek anlamına gelir. Bu bağlamda, Ankara'da yaşayan İranlıların durumunu anlamak üzere, içinde buldukları uluslararası göç alanını

⁵ İngilizce karşılığı "agent" olan kavram Türkçeye "ajan", "fail" ya da "eyleyici" olarak çevrilmektedir. Bu makale eyleyici kavramını kullanacaktır.

inceleyerek başlamak, araştırmanın sınırlarını belirlemek açısından faydalı olacaktır.

Ankara’da yaşayan İraniiler rneğinde uluslararası g alanı, sadece kendi başına var olmamakta; etrafındaki diğer belirleyici olgulardan, yani diğer alanlardan da etkilenmektedir. Yapılan saha çalışmasında İraniilerin uluslararası göç deneyimlerinin ekonomi alanı, bürokrasi (devlet) alanı, diplomasi alanı ve eğitim alanından etkilendiği görülmektedir. Bu alanların her birinin yarattığı etkiyi burada etraflıca tartışmak mümkün olmasa da, Wacquant’ın tablosunu (1993:10) İraniilerin uluslararası g alanına uyarlayarak, bu alana etkide bulunan diğer alanları aşağıdaki tabloda görebiliriz.⁶

Bu tablo uluslararası g alanını etkileyen diğer alanları göstermesinin yanında, alan içerisindeki başlıca iki konum olan kağıtlı ve kağıtsız göçmenlik durumu arasındaki farkı anlatmaya da yardımcı olur.⁷ Uluslararası

⁶ Bu tablo Ankara’da yaşayan İraniiler kağıtlı ve kağıtsız göçmenlerle yapılan görüşmelerden hareketle oluşturulmuştur ve farklı göçmen gruplarını kapsamamaktadır.

⁷ Bu makale için kağıtlı/kağıtsız göçmen (documented/undocumented) terimleri tercih edilirken, Birleşmiş Milletler gle ilgili hazırladığı raporlarında daha çok düzenli ve düzensiz

göç bağlamında göçmenlerin ülkeye giriş ve kalış izinleri ekonomik sermayenin varlığı veya yokluğuna bağlı olarak şekillenmektedir. Ekonomik sermayesi olmayan veya çok daha sınırlı olan alt/orta sınıf mensupları ülkeye, doğrudan burada çalışmak veya diğer bir ülkeye transit geçiş yapmak üzere geldikleri için, çoğunlukla herhangi bir resmi izin/vize başvuru kanalını kullanmadan gelirler veya başta vizeyle gelseler bile daha sonra vizelerini yenileyemedikleri için sonradan kağıtsız duruma geçerler. Bu grup içerisinde ailesinden küçük yaşta ayrı düşmüş ve kendi başına başka bir ülkeye geçmiş refakatsiz çocuklar olduğu gibi, siyasi nedenlerle ülkesinden kaçmak durumunda kalmış entelektüeller de yer almaktadır. Dolayısıyla bu grup kültürel sermayesi olan ve olmayanları kapsadığı için, kültürel sermaye bu grupta belirleyici değildir. Tablonun sağ tarafındaki kağıtlı göçmenlerinse, çoğunlukla üst/orta sınıf mensupları olarak okumak, iş kurmak amacıyla Türkiye'ye geldiği; oturma izni veya ailesi üzerinden vize aldığı ve belirli düzeyde hem ekonomik hem de kültürel sermayeye sahip olduğu görülmüştür. Kağıtlı göçmenlerde kültürel sermayeyle ekonomik sermayenin biraradalığı sıklıkla karşılaşılan bir durumdur.

Kağıtlı ve kağıtsız göçmenlerin temas ettikleri alanların başında, kağıtlı/kağıtsız ayrımının kendisine sebep olan diploması alanı bulunmaktadır. Diploması alanında uluslararası antlaşmalar, izinler ve müzakereler yer alır; dolayısıyla uluslararası göç alanına dâhil olan bir eyleyici, kendi çıkarları peşinde koşarken bu diploması alanının da gerekliliklerini dikkate almak ve eylemlerini bunun koşullarına göre belirlemek zorundadır. Örneğin, özel başka bir vize almadıkları takdirde (iş veya eğitim vize-

göçmen (regular/irregular) tanımlarına yer verir. Birbiriyle aynı anlama gelen bu iki çift terim; sık sık birbirinin yerine kullanılsa da benim kağıtlı ve kağıtsız göçmeni kullanmam, göçün bürokratik boyutuna dikkat çekmeyi önemli bulmamdan kaynaklanmaktadır. Kağıtlı göçmenlerin başka bir ülkeye giriş yaparken oturma izni veya vizeleri olmasına karşın, kağıtsız göçmenler ya hiç bir resmi izne sahip olmamakta ya da aldıkları izni yenileyemedikleri için bir süre sonra kağıtsız göçmen konumuna geçmektedirler. Ülkeye ilk başta izinsiz giriş yapıp sonradan Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne başvurarak oturma izni aldıkları için sığınmacılar bu tanımlar çerçevesinde daha muğlak bir konumdadırlar. İçduygu ve Aksel (2012) sığınmanın niteliği ve modelleri çoğu zaman düzensiz göçle bağlantılı olduğu için bu grubu düzensiz [kağıtsız] göçmen olarak tanımlasa da sığınmacılar, resmi oturma iznine de sahip olabildikleri için bu çalışmada, kağıtlı ve de kağıtsız göçmenlik deneyimlerinin kesiştiği noktada konumlandırılmaktadır.

si/oturma izni vb.) Ankara’da yaşayan İranlılar, Türkiye’ye giriş yaparken Türkiye-İran arasında uygulanmakta olan 90 günlük turist vizesinden faydalanabilirler. Bu sayede 90 günün bitiminde ülkeye tekrar çıkış-giriş yaparak bir 90 gün daha kalış sürelerini uzatabilirler. Başka bir vize başvurusu yapmadan yıllarca bu Şekilde yaşayan göçmenler olsa da, turist vizelerini yenilemedikleri takdirde kağıtsız göçmen durumuna da düşebilirler. Sonuç olarak, diplomasi alanı İranlı kağıtlı/kağıtsız göçmenlerin mücadele verecekleri konumların ve yönelecekleri güzergahların belirlenmesinde önemli bir etken oluyor.⁸

Bürokratik alan (devlet alanı) da uluslararası gç alanına dâhil olan eyleyicilerin durumunu ve koşullarını etkileyen belirleyicilerden. Bu alan, eyleyicilerin, yani uluslararası göç alanında ortaya koyduğumuz örnekte İranlı göçmenlerin, kendi hükümetleriyle olan ilişkilerini kapsadığı gibi gittikleri ülkenin hkmetiyle girdikleri etkileşimleri de göstermektedir. Bu alan içerisinde İranlı transit göçmenler, bürokratik engellere takılmadan hareket halinde olmak için nelere dikkat etmeleri gerektiğini önceden öğrenirler. Kağıtlı gçmenlerinse, rneğin Türkiye’ye yerleşmek istedikleri takdirde özel oturma izni veya vatandaşlık Őartlarını takip etmeleri, başvuru için gerekli yatırımları yapmaları (avukat tutmak vb.) gerekir. Kısacası her iki göçmenlik durumunda da eyleyiciler, bürokratik alanın kurallarını dikkate alarak alan içerisinde hareket ederler. Ancak örnekten de anlaşıldığı üzere, ekonomik sermayeye sahip olan ve olmayan göçmenlerin bürokrasi alanında verdikleri mücadele eşit olmayacağı gibi, sonuç itibariyle gç alanı içerisinde edindikleri konumlar da birbirinden farklı olacaktır.

Eğitim alanı hem kağıtlı hem de kağıtsız göçmenler açısından oldukça önemli bir alandır. Çalışmadan uzun bir süre eğitim masraflarını karşılamak ciddi bir ekonomik sermaye gerektirdiğinden, göç sonrası bu alana dâhil olan İranlılar, tablonun daha ziyade sağ tarafında yer alan kağıtlı

⁸ Diplomasi alanı daha çok uluslararası ilişkileri kapsar gibi gözükse de, bu alanda “ulusötesi” diyebileceğimiz ve uluslararası ilişkileri aşan durum ve düzenlemeler de söz konusu. Buldukları ülkede can güvenliklerinin olmaması nedeniyle başka bir ülkeye giderek BMMYK’ya sığınma başvurusundan bulunan göçmenler, ulus-devlet anlayışını ve uluslararası antlaşmaları aşan “ulusötesi” bir eyleme dâhil olmuş oluyorlar.

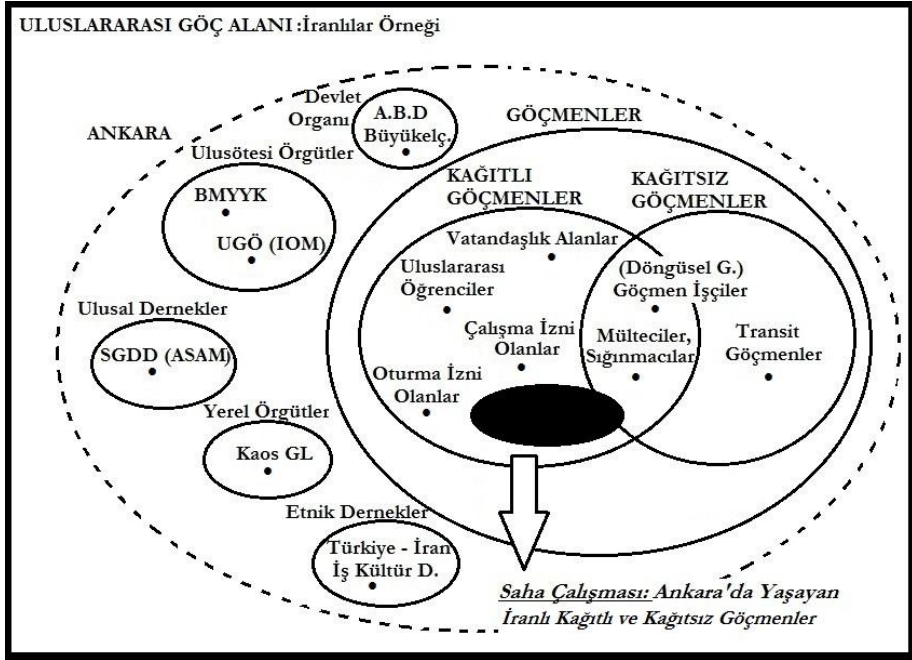
göçmenlerden oluşuyor.⁹ Göç etmek istedikleri ülkede eğitim alanına dâhil olmak, iş piyasasına girmeden önce uluslararası göçe eklemleme ve devamındaysa gittikleri ülkenin ekonomik alanına dâhil olma yollarından, hatta stratejilerinden biri. Buna ek olarak, göçmenlerin tercih ettikleri eğitim kurumlarıysa alan içerisindeki kültürel sermayeleri tarafından belirlenmekte. Mesela Ankara'da İran Büyükelçiliği tarafından kurulan İran Lisesi, İran'a dönmeyi düşünen veya Türkiye'de kalacak olsalar bile çocuklarının öncelikle kendi kültürleriyle büyümesini isteyen İranlı ailelerin tercihi oluyor. Ayrıca İran Lisesi'nde okuyan öğrenciler, Türkiye'deki üniversite sınavlarına yabancı öğrenci kontenjanından girerlerse, üniversiteye yerleştirilirken daha avantajlı oluyorlar. Çocuklarının Türkiye'ye tam uyum sağlamasını isteyen veya sonrasında eğitimlerine yurtdışında devam etmelerini planlayan ailelerse, çocuklarını genellikle yabancı dil eğitimi veren yerel okullara göndermeyi tercih ediyorlar.

Ankara'da yaşayan İranlılar örneğinde uluslararası göç alanının içine bakmadan önce son olarak kısaca bahsedeceğimiz ekonomi alanı da, İranlı göçmenlerin emek piyasasında edindikleri konumları anlamamıza yardımcı oluyor. Kağıtsız göçmenler daha çok enformel sektörde kendilerine yer bulabilirken, ekonomik ve kültürel sermaye sahibi kağıtlı göçmenler, çalışma izni veya vatandaşlık alabildikleri takdirde birçok farklı meslekte çalışabiliyorlar. Şimdiye kadar yapılan araştırmalar, İranlı kağıtsız göçmenlerin daha çok inşaat sektöründe kayıt dışı çalıştıklarını gösterirken (Danış, 2010), bu çalışma kapsamında yapılan görüşmeler, kağıtlı göçmenlerin uluslararası ticaretten, doktorluk veya gazeteciliğe kadar bir çok yüksek gelirli iş kolunda yoğunlaştığına işaret ediyor.

⁹ Ankara'da yaşayan İranlılar bağlamında örneği olmadığı için yukarıdaki tabloda belirtilmeyen önemli bir madde de, Kuzey Amerika ve Avrupa ülkeleri gibi çeşitli Batılı ülkeler tarafından sağlanan burs olanaklarıyla yurtdışına giden kişilerin, ekonomik sermayeleri olmasa dahi uluslararası göç alanına dâhil olmalarıdır. Uluslararası göç yazınında "beyin göçü" olarak tanımlanan bu durum yukarıdaki tabloda yer alıyorsa, ekonomik sermayesi olan ve olmayan kişileri kapsadığından dolayı sağ ve sol sütunun ortasında bir yerde bulunacaktı.

Alanın İçine Bakmak: İıranlıların G Alanı ve Illusio

Bourdieu'ya göre, her alanın içi bir mücadele alanıdır; bu da aynı alan içerisindeki eyleyicilerin alandaki konumlara sahip olmak veya korumak üzere çıkar ve/ya iktidar çatışmasına girmelerinden kaynaklanır. Bu minvalde Ankara'da yaşayan İıranlıların uluslararası g alanı aşağıdaki tabloda gsterilmiřtir¹⁰. Bu alanı oluşturun eyleyiciler arasında, uluslararası göçü etkileyen devlet organları, uluslararası örgütler ve göçmenler yer alır.

Tabloda uluslararası g alanı açısından etkin olan eyleyiciler daha açık biçimde gözükmektedir. Uluslararası G rgt (IOM) veya Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) gibi ulusötesi örgütler, özellikle sığınmacı veya transit göçmenler gibi göçmenler için önemli bir konumdadır. Ayrıca kâr amacı gütmeyen bir dernek olarak Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD), Türkiye'de yaşayan sığın-

¹⁰ Susan Thieme'in Delhi'ye emek gn anlattığı doktora çalışması, bu tablonun oluşturulmasına ilham vermiştir (2006:47).

macı/mültecilerin sıkıntılarına çözümler üreten bir dernek haline gelmiştir ve alanda yine sığınmacılar için belirgin bir konuma sahiptir. Öte yandan, kuruluş amacı doğrudan göçmenlerle ilgili olmasa da Kaos GL Derneği, özellikle İran ve diğer Orta Doğu ülkelerinden Türkiye'ye gelen LGBT sığınmacılara Ankara'da destek verdiği için tabloda (alanda) yer almaktadır. Ankara'da yaşayan İranlı kağıtlı göçmenlerin kurduğu bir dernek olan Türkiye-İran İş, Kültür, Eğitim Derneği (TİKDER) de göç alanındaki eyleyicilerindendir. Bu dernek ve örgütlerin hepsi kağıtlı ve kağıtsız İranlılar için göç deneyimlerini belirleyici konumdadır. Son olarak, İranlılar açısından temel göç istikametlerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), Tahran'da büyükelçiliği olmaması nedeniyle İran'dan ulaşımı kolay olan Ankara ABD Büyükelçiliği, İranlı kağıtlı göçmenler açısından göçmen/vize başvuru merkezlerinin başında geldiği için alan içinde oldukça etkindir.

Farklı kategorideki kurum ve derneklere ek olarak uluslararası göç alanının en önemli bileşenlerinden biri de, tabii ki göçmenlerin oluşturduğu gruptur. Genelde kâğıtlı ve kâğıtsız göçmenler olarak ülkede kalma izni bulunup bulunmamasına göre iki alt gruba ayrılan göçmenler grubunun kesiştiği noktada sığınmacı ve mülteciler yer alır; bu grubu oluşturanlar kâğıtlı olup süreç içerisinde kâğıtsız duruma düşebildikleri gibi, başta ülkeye kâğıtsız giriş yapıp bir süre sonra BMMYK'ya başvurularıyla ülkede kalma izni de alabilirler. Kağıtlı ve kağıtsız göçmenlerin kesiştiği bölgede yer alan diğer bir grupsa, İçduygu ve Aksel'in (2012) *döngüsel göç ve çalışma amaçlı gelenler* olarak tanımladığı, tabloda kısaca göçmen işçiler olarak ifade edilen eyleyicilerdir. Kağıtlı göçmenlerse çalışma ve öğrencilik nedeniyle oturma izni veya eş üzerinden vatandaşlık alan kişilerden oluşmaktadır. Son olarak kağıtsız göçmen kategorisindeyse Türkiye'ye girişlerinden çıktıkları ana kadar hiçbir şekilde kayıt altına girmeyen transit göçmenler yer alır.¹¹ Bu kesim üzerine yapılan çalışmalar göstermiştir ki, bir ayağı Orta Doğu ve Asya'da olan transit göç, Türkiye başta olmak üzere çeşitli ülkeler üzerinden Avrupa'ya devam eder (Düvell, 2008).

¹¹ Türkiye'de sığınmacı olarak bulunan veya enformel işçi olarak kayıtdışı çalışan göçmenler de resmi izinleri olmadan başka ülkeye devam ettiklerinde, bu transit göçmen grubuna dahil olabilmektedirler. Göçmenlik durumları arasındaki bu geçişkenlik, kavramlar arasındaki sınırların çok keskin olmadığını hatırlatması açısından önemlidir.

İranlılar örneğinde uluslararası göç alanı içerisindeki eyleyicileri tanımladıktan sonra, eyleyiciler arasındaki ilişkilere ve çatışmalara daha yakından bakılabilir. Kağıtlı ve kağıtsız göçmenler arasındaki çatışma, alan içerisindeki sermayelerin dağılımındaki farklılıktan yani durdukları konumların yarattığı eşitsizlikten beslenmektedir. Kağıtsız durumdaki İranlı sığınmacılar ve kağıtlı göçmen konumundaki İranlılarla yapılan görüşmelerde, bu iki grubun neredeyse birbirleriyle hiç temasının olmadığı ve hatta temasa girmekten özellikle kaçındıkları görülmüştür. Başka bir ifadeyle, kağıtlı göçmenler kağıtsız göçmenlerle iletişime geçmeyi kasıtlı olarak istemezken; yerleşik olanların kendilerine yardım etmediklerini gördükleri ve/ya etmeyeceklerini bildikleri için kağıtsız göçmenler de ilişkiye girmemeyi tercih etmekte. Dolayısıyla, farklı sermaye birikimleri ve bunun sonucunda alan içerisinde edindikleri farklı konumlar, bu iki gruptaki göçmenlerin bakış açılarını ve tutumlarını belirlemektedir. T.C vatandaşlığı almış İranlı bir görüşmeci, görüşme sırasında sığınmacı olarak başvurularının çoğunun aslında zor koşullarda olmadığını ve bu nedenle İranlıların adını kötülediğini bile iddia etmiştir. Alan içerisinde farklı konumlar arasındaki çatışmalar sadece göçmenler değil, kurum ve/ya örgütler arasında da gözlenmektedir. Örneğin, Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) ve BMMYK'nın diğer yerel kurumlarla ve göçmenlerle kurdukları ilişkiler arasındaki farklılıklar, ayrı bir araştırma konusu olabilecek kadar zengindir.

Ulusötesi, ulusal ve yerel örgütlerin yanında kağıtlı ve kağıtsız göçmenler gibi onca farklı eyleyicinin konumlandığı uluslararası göç alanının tüm eyleyicileri bir arada tutabilmesi, alanın hepsi herkes için özgül bir ilgi uyandırması yoluyla gerçekleşmektedir. Diğer ifadeyle, bir oyun, oyuncularını oyuna katmaya ikna edecek, onların oyuna inanmalarını sağlayacak özgül bir ilgiyi ya da çıkarı besler. Bu özgül ilgi, ya da *illusio*, alan içerisinde kaybedilip kazanılacakların değeri konusunda sözsüz bir kabul gibidir ve alanı yöneten kuralları şekillendirir (Bourdieu, 2010). Uluslararası göç alanı içerisinde Ankara'da yaşayan İranlılarla yapılmış görüşmelere bakıldığında, İranlı göçmenlerin bu alan içerisindeki *illusio*'sunu, en geniş anlamıyla "İran dışında daha iyi bir yaşam" olarak ifade etmek mümkündür. İran dışında daha iyi bir yaşam; İranlıların göç alanına dâhil olmalarını, göçü ciddiye almalarını ve alanın gerektirdiği kurallara uyarak sonunda elde edecekleri çıkarlara inanmalarını sağlar. Bu

illusio, doğruluğu kanıtlanması gereken bir gerçek olmaktan ziyade, eyleyicilerin alana girmesini sağlayan bir çıkar ya da ilgidir. Kanada'da yaşayan İranlı bir bilim insanı, İranlıların göçe dair tutumunu açıklarken aslında onların uluslararası göç alanına dâhil olmalarını sağlayan illusio'sunu da bir nevi tanımlamış oluyor:

Söylenildiği üzere, bazılarının İran dışındaki gerçek hayata ilişkin yanlış izlenimlere sahip olduğu illüzyon durumu var olmaya devam etmektedir. Onlar yabancı ülkelerde limitsiz özgürlük, eğlence, kolay para ve rahat yaşam hayal ederler. Ancak, bu hayaller göçün ilk yıllarında nadiren gerçekleşir ve sabırla sıkı bir çalışma gerektirir. Gerçek yaşam deneyimleri göstermiştir ki yeni göçmenlerin çoğu Batı ülkelerinden birine geldiğinde ve gerçek hayatın kendi beklenti ve hayallerinden farklı olduğunu anladıklarında genellikle şok yaşarlar (Garousi, 2003: 7).

Dolayısıyla, İran dışındaki hayatların İran'a kıyasla gerçekten daha iyi olmasından ziyade, burada illusio'ya duyulan inanç faktörü yani eyleyicilerin algısı önem taşıyor. Öte yandan illusio, eyleyicilerin konumuna göre de (ezen ile ezilen) değişiklik gösteriyor (Bourdieu ve Wacquant, 2003). Bu anlamda İranlı göçmenler ülkelerinden ayrılırken "İran dışında daha iyi bir yaşam"ın izinleyken, bahsettiğimiz diğer örgütler de bu iyi yaşamı hak eden ve etmeyenleri ayırt eden "dokunulmaz karar mercileri" olarak alan içerisinde konumlanıyor. Ankara'da bulunan ABD Büyükelçiliği buna verilebilecek örneklerden bir tanesi olabilir. Zira İranlıların vize veya göçmenlik gibi her türlü başvuruyu yapabilecekleri büyükelçilik, kimlerin göç edebileceğine, başka bir ifadeyle kimin "İran dışında daha iyi bir hayata kavuşabileceğine" karar veren kurum konumunda. Sığınmacılar içinse bu rolün benzerini BMMYK'nın aldığı söylenebilir.

Alan İçindeki Özgül Sermaye ve Habitus

Toplumsal eyleyiciler dış kuvvetlerce mekanik olarak çekilen ve itilen "parçacıklar" değildir; bunlar, daha ziyade sermaye taşıyıcılarıdır ve donandıkları sermaye (miktarı ve yapısı) gereğince alanda işgal ettikleri konuma ve yörüngelerine göre şekillenirler (Bourdieu & Wacquant, 2003). Bu nedenle, alan içerisindeki eyleyicilerin konumları anlamak ve açıklayabilmek için sahip olunan, korunan ve/ya elde edilmeye çalışılan sermaye-

leri belirginleştirmek gerekir. Bourdieu'nun tanımladığı dört farklı çeşit sermaye biçimini kısaca zsz'den takip edebiliriz:

Bourdieu sınıflar arasındaki çatışmayı açıklayabilmek için çatışma alanları belirler. Bu alanlar mevkiler arası ilişkilerden oluşur ve güce göre şekillenirler. Bu gücün dağılımlı da sermayelerin dağılımına göre değişir. Sermayeler ekonomik, toplumsal, kültürel ve simgesel olmak üzere 3(+1) farklı başlıkta ele alınırlar. z olarak ekonomik sermaye, ekonomik kaynaklar anlamına gelir. Toplumsal sermaye, toplum içerisindeki ilişkiler bütününü yansıtır. Kültürel sermaye ise eğitim yoluyla öğrenilmiş tüm kabulleri, davranış kalıpları, kısacası toplumun özünü içerir. Simgesel sermaye; her sermayenin içerisinde görülebilecek, sahip olunan simgesel değerler bütünüdür. Diğer sermaye tiplerinin herhangi birinin, algı kategorileriyle kavrandığında büründüğü biçimdir. (zsz, 2007:17)

Ankara'da yaşayan İrani göçmenler örneğinde hem kağıtlı hem de kağıtsız göçmenler için özgül sermayenin, şimdiye kadar "yaşam tarzı" bağlamında kültürel sermaye olarak öne çıktığı gözlenmiştir. İrani'nin kendi tarihiyle doğrudan alakalı olan bu belirlenimi anlamak için 1979 İslam Devrimine bakmak yardımcı olacaktır. Eğitimi ve seküler bakışlarına ek olarak, belirgin bir kültürel sermayeye sahip olan birçok orta ve üst sınıf mensubu İrani, İslam devrimi sonrasında dini rejime karşı oldukları için ülkelerinden ayrılarak Batılı ülkelere yerleşmişlerdir (Akcapar, 2006). şimdiye kadar Ankara'da kağıtlı göçmenlerle yapılmış olan görüşmeler, eyleyicilerin uluslararası g alanına katılma amaçlarının benzer bir kültürel sermaye birikimini yakalama ve/ya koruma çabası olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, belli bir kültürel sermaye birikimine sahip olan İranlılar, İslam devrimi sonrası kesintiye uğramış olan yaşam tarzlarını özel alanda yeni nesillere aktarmaya devam etseler bile, kamusal alanda bunu yaşayamamaktadırlar. Bu nedenle, İranlıları uluslararası g alanına girmeye ikna eden arayış, önceki yaşam tarzlarını devam ettirme arzularıdır. Yaşam tarzı bağlamında kültürel sermayeyi koruma arzusu, sadece ekonomik sermaye sahibi kağıtlı göçmenler değil, aynı alan içerisinde konumlanan kağıtsız göçmenler tarafından da paylaşılmaktadır.

Bu alan içerisindeki mücadeleyi daha da ilginç kılın durumsa, uluslararası g alanına girme stratejilerinin, değişik konumlarda olan eyleyiciler için farklı olmasıdır. İrani kağıtlı göçmenler daha çok eğitim yoluyla göç etmek için olanaklarını zorlarken, kağıtsız göçmenler transit g ola-

naklarını zorlayan veya sığınmacı olarak başvurmayı deneyen eyleyicilerdir. Akçapar'ın çalışmasına göre, sığınmacı olarak başvuru yapan İranlı göçmenler arasında BMMYK'dan daha rahat kabul almak için din değiştirmeyi bir çeşit göç etme yolu olarak kullananlar dahi vardır (2006). Anlaşıldığı üzere, bu iki konum arasında net bir hiyerarşi ve farklılaşmadan bahsedilebilir. Tahranlı bir kadın görüşmeci, daha iyi bir hayat isteğini gerçekleştirmek üzere İran'dan çıkma stratejisini, uluslararası göç alanına eğitim yoluyla girerek gerçekleştirmeyi uygun bulduğunu anlatmıştır. Bu sayede İran'da aldığı eğitim ve kültürel sermaye, göç ettiği ülkede değerini kaybetmeyip, tersine iyi bir konum edinmesine yardımcı olmaktadır. Ancak, göç alanına sığınmacı konumuna başvurarak giren İranlılar, o vakte kadar sahip oldukları ekonomik sermayelerini BMMYK tarafından yeni bir ülkeye yerleştirilmek için Türkiye'de bekletildikleri sürede tüketmek durumunda kalıyorlar. Bu duruma ek olarak kültürel sermayeleri (diploma vb.) gittikleri ülkede tanınmadığı için, göç ettikleri ülkede birikim yapmaya neredeyse sıfırdan başlamak zorunda kalıyorlar.

Farklı Göçmenlik Konumlarının Oluşumu

İranlı göçmenlerin uluslararası göç alanına girme biçimlerini etkileyen ve sonuçları itibarıyla oldukça belirgin farklar yaratan etkenler nelerdir diye bakıldığında öncelikle ekonomik sermaye dikkat çekmektedir. Eyleyicilerin sahip oldukları ekonomik sermaye fazlaysa kağıtlı göçmen, daha düşük ekonomik sermayeye sahiplerse ya da hiç ekonomik sermayeleri yoksa çoğunlukla kağıtsız göçmen veya sığınmacı olarak uluslararası göç alanına dâhil oluyorlar. Ancak göçmenler arası konum farklılıklarını sadece sermaye dağılımıyla açıklamak, göç yazınında şimdiye kadar yapılan açıklamalardan çok farklı olmayacaktır. Bourdieu sosyolojisinin bu alana getirdiği yenilik, sadece eyleyiciler arası ilişkiselliği değil, bu ilişkisellik sonucu oluşan algılar bütünü de görmemizi sağlamasıdır. Diğer bir ifadeyle, göç alanı içerisinde yer alan göçmenler arasındaki üslup birliği, yani belirli seviyelerde ekonomik ve kültürel sermayesi olan kişilerin göç alanına hangi yollardan dâhil olacaklarının ortak algısı, geçmişten bugüne gelen bir süreç esnasında inşa edilir. Bourdieu bunu habitus kavramıyla; toplumsal alanın bedenlerde (ya da biyolojik bireylerde) inşa edilmesiyle ortaya çıkan, dayanıklı ve aktarılabilir algı, beğeni ve eylem şeması sistem-

leri olarak açıklıyor (Bourdieu & Wacquant, 2003: 117). Habitus hem bireyi şekillendiren, hem de birey tarafından şekillenen; kadermişçesine kesin bir biçimde yaşanmasa da, Calhoun'a göre kişiyi toplumsal düzendeki yerine uygun hale getiren eylem eğilimleri olarak tanımlanmaktadır (2007: 104). Ankara'da yaşayan İranlı göçmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, uluslararası göç alanına giren İranlıların belirli bir algı, beğeni ya da eylem şemalarının, kısacası habituslarının oluştuğu ortaya çıkmaktadır. Bu ortak algıyı anlamak, eyleyicilerin davranış pratiklerini, beğenilerini ve eğilimlerini ekonomik ve kültürel sermayeyle açıklayamadığımız durumlarda bize yardımcı olur ve niye başka seçeneklerin diğerlerinden daha kıymetli gözüktüğünü anlamamızı sağlar. Bizim örneğimizde habitus, İranlı kağıtlı göçmenler için en iyi göç etme yönteminden, göç edilecek en iyi ülkenin hangisi olduğuna kadar eyleyicilerin alan içerisindeki konumlarına göre şekillenmiş anlamlandırmalarını anlatır. Ankara'da yaşayan Tebrizli bir görüşmecinin aktarımı benzer konumda olan İranlı göçmenlerin ortak habitusuna dair ipuçları veriyor:

"Türkiye hala [gelmek için] iyi bir seçenektir çünkü Türkiye hala vizesizdir [90 günlük turist vizesini kastediyor] ve İran'ın komşuları arasında en gelişmiş olan Orta Doğu ülkesidir. Kültür olarak çok yakındır, Azeriler için; Farslar için de zor olacağını zannetmiyorum. Türkler iyiler, konuk severler. [İranlılar] geliyorlar burada iş kuruyorlar ve kalıyorlar. Ya çok çok parası olan Amerika'ya gider ya da yeşil kart alabilen gider. Dünyada bilimin yeri Amerika! Her ülkenin özellikle İran'ın beyinlerini oraya topluyor. Avrupa çok tercih edilmiyor, [gidenler] depress [bunalım] oluyorlar. Onların yaşadığı evler de çok küçük: biz alışmışız İran'da büyük evlerde yaşayamaya. Norveç'te yaşıyor duyuyorsun senelerdir, Danimarka'da yaşamışlar, sonra gidiyorsun bakıyorsun küçük evler, onun için mi o kadar uğraşmışlar. 6 - 9 ay kış olan bir yerde kalıyorlar. Ondan sonra seviniyorlar Norveç'teyim diyorlar. Avrupa'da hala nasyonalistler var. İranlılar için Amerika, Kanada, Avusturya ve İngiltere ilk tercihlerdir." (Erkek, 41 yaşında, Tebrizli)

Görüşmeci, kesintisiz olarak aktarılan değerlendirmesinde öncelikle İranlı göçmenlerin Türkiye'ye dair düşüncelerine yer veriyor. Türkiye, İran'a coğrafi yakınlığının yanında, bölgedeki komşuları arasındaki gelişmiş konumu, İranlılardan vize istememesi ve de İran kültürüne yakın bir kültüre sahip nedeniyle İranlı göçmenler tarafından tercih ediliyor. Ancak "çok parası olanların" yani ekonomik sermayeye sahip olan göçmenlerin,

Türkiye'de kalmak yerine Amerika'ya gittiğini de, görüşmeci hemen ekliyor. Başka bir ifadeyle iki ülke arasındaki coğrafi yakınlık, vizede kolaylık ve kültürel benzerlik, İranlı göçmenlerin Türkiye'yi "gidilecek en iyi ülke" olarak görmesi için yeterli olmuyor. Göç edilecek en iyi ülkeye karar vermek için ikinci bir belirtenim olarak ülkelerin bilimsel çalışmalara, yani bilimsel sermayeye verdikleri destek önem kazanıyor, zira ABD'nin "İran'ın beyinlerini oraya toplaması" görüşmeci tarafından özellikle vurgulanıyor. Buna rağmen, sadece bilimsel sermayenin de İranlılar için yeterli olmadığı, görüşmecinin bir sonraki cümlesinde ortaya çıkıyor: Norveç ve Danimarka (yaygın olarak kabul edilen ekonomik ve bilimsel sermayelerine rağmen) "küçük evleri" nedeniyle, İranlıların alışkın olduğu "büyük ev" beklentisini karşılamıyor. Buna altı - dokuz aylık soğuk ve karanlık iklim koşulları da eklenince, Kuzey Avrupa'nın iyi bir seçenek olarak algılanma şansı epey düşüyor. Görüşmeci, Avrupa'nın diğer gelişmiş ülkelerinin de İranlılar tarafından tercih edilmemesinin son bir nedeni olarak, buralardaki "nasyonalistlerin", yani göçmenlerin yaşamını olumsuz etkileyen ırkçı hareketin varlığını söylüyor. Bitirirken, İranlıların gidebileceği en iyi ülkeleri Amerika, Kanada, Avustralya ve İngiltere şeklinde sıralayan görüşmeci, uluslararası göçe yönelik değerlendirmesini tamamlamış oluyor.

Yukarıdaki alıntı, İranlı göçmenlerin habituslarını görebilmek açısından önemli veriler sunmakta, çünkü Ankara'da yapılan görüşmeler de çoğunlukla bu algı ve beğeni şemasını destekler niteliktedir. "İran dışında daha iyi bir yaşam" hedefine ulaşmak için başlanan göç sonunda ABD'ye gidebilmiş olan İranlılar, oraya gidememiş İranlı göçmenler tarafından "Amerikan rüyasını yaşayanlar" olarak görülmektedir. Öyle ki, ABD'de yaşanan göç deneyimlerine dair negatif tanıklıklar, bu algılar bütününde yer almamaktadır. Dolayısıyla, İranlı göçmenlerin habitusu, en geniş anlamıyla uluslararası göçün, özel olarak ABD'ye göçün en iyi seçenek olduğunu, İranlılar arasında yeniden üretmeye devam etmektedir. İran'dan özellikle 1979 İslam devriminden beri devam eden ve yeniden üretilen uluslararası göçü sadece ekonomik, politik veya göç ağları gibi nedenlerle açıklamaya çalışan göç kuramları, İranlı göçmenlerin ortak algı ve eğilimlerin bütününden bahsetmedikleri sürece, önemli bir açıklamayı atmamış olmaktadır.

Sonuç Yeri

Bu makalenin amacı Ankara’da yaşayan İrani göçmenler örneğini, temel uluslararası göç kuramları yerine Bourdieu’nun analitik kavramlarıyla inceleyerek, diğer yaklaşımlardan belirli aıllardan farklı bir bakış açısı ortaya koymaktır. Genel g kuramlarına yönelik kısa bir değerlendirmenin ardından, Ankara’da yaşayan İrani göçmenlerin durumu Bourdieu’nun alan, illusio, sermaye ve habitus gibi temel kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu bakış açısı sayesinde ortaya çıkmaktadır ki, özellikle 1979 İslam devrimi sonrasında kesintiye uğramış olan kamusal yaşam biçimini koruma ve tekrar gündelik hayatlarına dâhil etme işteği, İraniileri uluslararası g alanına girmeleri, yani başka ülkelere göç etmeleri yönünde teşvik etmektedir. Dolayısıyla, İraniilerin uluslararası göçü, sadece ekonomik veya politik nedenlerden değil, yaşam tarzı bağlamında kültürel sermayelerini koruma işteklerinden de kaynaklanmaktadır. Öte yandan, g alanı içerisindeki ekonomik sermaye dağılımları, eyleyicilerin bu alana hangi konumdan dâhil olacaklarını belirlemektedir. Ekonomik sermayesi olan eyleyiciler çoğunlukla kağıtlı göçmen olarak g ederken, ekonomik sermayesi daha az olan veya hiç olmayan göçmenler kağıtsız göçmen veya sığınmacı olarak ülke değiştirmenin yollarını aramaktadır. Buna ek olarak, güç alanı sadece göçmenlerden değil, alan içerisinde farklı konumlara sahip olan yerel, ulusal veya ulusötesi örgütler ve kurumlardan da oluşmaktadır. Tüm eyleyicilerin bu alana dâhil olmasını sağlayan özgül ilgi ya da illusio ise, uluslararası g alanı bağlamında “daha iyi bir yaşam”dır. Kağıtlı ve kağıtsız göçmenler iyi yaşamın kovalayıcılarıyken, bu yaşamın kapılarını onlara aan ya da amayan resmi kurumlar “dokunulmaz karar mercileri” olarak alan içerisinde konumlanırlar. G alanı içinde farklı sermaye dağılımları sonucunda oluşmuş farklı konumlar arasında çıkar çatışmaları yaşanır. Bu makalede işaret edilen kağıtlı ve kağıtsız göçmenler arasındaki çatışma, bunlara verilebilecek örneklerden sadece bir tanesidir.

Ankara’da yaşayan İraniiler kapsamında Bourdieu sosyolojisinin sunduğu kavramsal araçlar sayesinde ortaya çıkan önemli bir başka veri de, uluslararası g alanının sürekli liğine ilişkindir. G yazınında şimdiye kadar “zincirleme g”, “g ağları” gibi modellerle anlaşılmaya çalışılan uluslararası göçün devam etmesinin nedenleri ve özellikleri, bu makalede

habitus kavramıyla ortaya konmaktadır. Ankara'da yaşayan İranlıların algı, beğeni ve eylem şeması olarak da tanımlanabilecek olan bu özgül habitusa göre, her ülkeye göç etmek aynı derecede kıymetli olmadığı gibi, her göçmenlik durumu da aynı derecede "iyi bir yaşam" sayılmamaktadır. Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı kadarıyla Amerika'ya göç etmek fikri önceliğini korurken, eğitim amaçlı ülke değiştirmek diğer yöntemlerden (örn. sığınmacılık) daha kıymetli gözükmektedir. Bourdieu'nun analitik çerçevesi bize İran'dan 1979 İslam devriminden beri devam eden göçü, sadece toplumsal yapılar üzerinden değil, aynı zamanda İranlıların belli bir birikim sonucu şekillenmiş algı ve beğenileri üzerinden de okumamıza olanak verir. Tam da bunu belirttikten sonra, uluslararası göç deneyimlerini Bourdieu'nun kavramlarıyla açıklama girişiminin hala oldukça yeni olduğunu belirtmek ve yeni çalışmalara dönük bir çağrıyla makaleyi bitirmek uygun olacaktır.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus - Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Benson, M., & O'Reilly, K. (2009). Migration and the search for a better way of life: a critical exploration of lifestyle migration. *The Sociological Review*, 57(4), 608–625. doi:10.1111/j.1467-954X.2009.01864.x
- Bourdieu, P. (1992a). *An Invitation to Reflexive Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Bourdieu, P. (1992b). *The Logic of Practice*. (R. Nice, Trans.) (1 edition.). Stanford, Calif.: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2010). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge.
- Bourdieu, P., & Nice, R. (1977). *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge, U.K.; New York: Cambridge University Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. J. D. (2003). *Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. İstanbul: İletişim.
- Çağlayan, S. (2006). Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Güz(17).

Calhoun, C. (2007). Bourdieu Sosyolojisinin Ana hatları. In G. Çeğin, E. Göker, A. Arlı, & Ü. Tatlıcan (Eds.), *Ocak ve Zanaat - Pierre Bourdieu Derlemesi*. İstanbul: İletişim.

Castles, S., & Miller, P. M. J. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (4th edition edition). Basingstoke England; New York: Palgrave Macmillan.

Çeğin, G. (2007). Muhalif Bir Entellektüelin Büyü Bozumu: Bourdieu ve Entellektüeli Sorunsallaştırmak. In Güney Çeğin, Emrah Göker, Alim Arlı, & Ümit Tatlıcan (Eds.), *Ocak ve Zanaat - Pierre Bourdieu Derlemesi*. İletişim.

Danış, D. (2010). İstanbul'daki Iraklı Göçmenlerin Parçalı Eklemlenme Sürecinde Toplumsal Ağlar. In B. Pusch & T. Wilkoszewski (Eds.), *Türkiye'de Uluslararası Göç*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

De Haas, H. (2010). The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1587–1617. doi:10.1080/1369183X.2010.489361

Düvell, F. (2008). Clandestine migration in Europe. *Social Science Information*, 47(4), 479–497. doi:10.1177/0539018408096442

Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Garousi, V. (2003). A Survey on the Immigration of Iranian Experts and the Elite: Reasons, Losses and Possible Solutions. Retrieved from <http://www.docstoc.com/docs/94895331/A-Survey-on-the-Immigration-of-Iranian-Experts-and-the-Elite>

Güllüpinar, F. (2012). Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 53–84.

İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2012). *Türkiye'ye Düzensiz Göç*. Ankara: IOM Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Ofisi.

Koser Akcapar, S. (2006). Conversion as a Migration Strategy in a Transit Country: Iranian Shiites Becoming Christians in Turkey. *International Migration Review*, 40(4), 817–853. doi:10.1111/j.1747-7379.2006.00045.x

Massey, D. S., Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, & Edward Taylor. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431–466. doi:10.2307/2938462

Oliver, C., & O'Reilly, K. (2010). A Bourdieusian Analysis of Class and Migration Habitus and the Individualizing Process. *Sociology*, 44(1), 49–66. doi:10.1177/0038038509351627

O'Reilly, K. (2007). Intra-European Migration and the Mobility–Enclosure Dialectic. *Sociology*, 41(2), 277–293. doi:10.1177/0038038507074974

O'Reilly, K. (2012). *International Migration and Social Theory*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York: Palgrave Macmillan.

Özkul, D. (2012). *Transnational migration research*. Sociopedia.isa.

Özsöz, C. (2007). Pierre Bourdieu'nün Temel Kavramlarına Giriş. *Sosyoloji Notları*, (1), 15–21.

Portes, A., & DeWind, J. (2008). *Rethinking Migration: New Theoretical and Empirical Perspectives*. Berghahn Books.

Price, C. A. (1963). *Southern Europeans in Australia*. Oxford University Press.

Thieme, S. (2006). *Social Networks and Migration: Far West Nepalese Labour Migrants in Delhi* (1 edition.). Münster; Piscataway, NJ: LIT Verlag.

Wacquant, L. J. D. (1993). On the Tracks of Symbolic Power: Prefatory Notes to Bourdieu's 'State Nobility'. *Theory, Culture & Society*, 10(3), 1–17. doi:10.1177/026327693010003001

Wimmer, A., & Schiller, N. G. (2003). Methodological Nationalism, the Social Sciences, and the Study of Migration: An Essay in Historical Epistemology. *International Migration Review*, 37(3), 576–610.

Not 1: Makaleyi yazarken ve farklı bir araştırma alanını Bourdieu sosyolojisiyle anlamaya çalışırken bana her türlü fikri desteğini sunan Aksu Akçaoğlu'na teşekkür ederim.

Not 2: Bu makale ve makale kapsamında bahsedilen saha çalışması, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü'nde yürütmekte olduğum doktora tez çalışmasına dayanmaktadır.

Yasemin Akis Kalaylıoğlu: İzmir Ege Üniversitesi'nde Sosyoloji okuduktan sonra Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde Kadın Çalışmaları bölümünde yüksek lisansını tamamladı. Şimdiye kadar toplumsal cinsiyet, uluslararası göç ve mültecilerle ilgili farklı yurtiçi ve uluslararası araştırmalarda görev aldı. Halen Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyoloji bölümünde, Ankara'da yaşayan İranlı göçmenler üzerine doktora tezini yazmakta ve aynı bölümde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.